

13. Khunti K., Boniface S., Norris E., De Oliveira C. M., & Nicola Shelton (2023). The effects of yoga on mental health in school-aged children: A Systematic Review and Narrative Synthesis of Randomised Control Trials. *Clinical child psychology and psychiatry*, 28(3), 1217–1238. <https://doi.org/10.1177/13591045221136016>
 14. Krokstad S., Weiss D. A., Krokstad M. A., Rangul V., Kvaloy K., Ingul J. M., Bjerkeset O., Twenge J., & Sund E. R. (2022). Divergent decennial trends in mental health according to age reveal poorer mental health for young people: repeated cross-sectional population-based surveys from the HUNT Study, Norway. *BMJ open*, 12(5), e057654. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-057654>
 15. Lauche R., Langhorst J., Lee M. S., Dobos G., Cramer H. (2016). A systematic review and meta-analysis on the effects of yoga on weight-related outcomes. *Preventive medicine*, 87, 213–232. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2016.03.013>
 16. Quentin C., Bagheri R., Ugbolue U. C., Coudeyre E., Pélissier C., Descatha A., Menini T., Bouillon-Minois J. B., & Dutheil F. (2021). Effect of Home Exercise Training in Patients with Nonspecific Low-Back Pain: A Systematic Review and Meta-Analysis. *International journal of environmental research and public health*, 18(16), 8430. <https://doi.org/10.3390/ijerph18168430>
 17. Zhang X., Chang T., Hu W., Shi M., Chai Y., Wang S., Zhou G., Han, M., Zhuang M., Yu J., Yin H., Zhu L., Zhao C., Li Z., & Liao X. (2023). Efficacy and safety of yoga for the management of chronic low back pain: an overview of systematic reviews. *Frontiers in neurology*, 14, 1273473. <https://doi.org/10.3389/fneur.2023.1273473>
 18. 26 Interesting Yoga Industry Statistics [2023]: Yoga Trends + Revenue. Zippia.com: веб-сайт. URL: <https://www.zippia.com/advice/yoga-industry-statistics/> (дата звернення: 15. 12. 2023).
- on Some Physical... Ваґси, 2019
J Eurasia Sports Sci Med; 1(1) 30

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).36](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).36)
УДК 796.032.2:796.41(477.65)(045)

Воропай С.М.,
<https://orcid.org/0000-0001-7956-1721>
кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики
олімпійського і професійного спорту,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

СПОРТИВНА ГІМНАСТИКА КІРОВОГРАДЩИНИ НА ОЛІМПІЙСЬКІЙ АРЕНІ

Спортивна гімнастика один із провідних олімпійських видів спорту. Один із найрозвиненіших видів спорту на Кіровоградщині. Має великі традиції і визначні успіхи на міжнародній арені, в тому числі і олімпійській. Досягнення високих спортивних результатів на Іграх Олімпіад є досить престижними. Розробка питання, пов'язаного з аналізом досягнень атлетів та тренерів спортивної гімнастики Кіровоградщини на олімпійській арені досить цікава і, на наш погляд, актуальна. Дослідження проведено з метою здійснити аналіз спортивних досягнень атлетів та тренерів – представників спортивної гімнастики Кіровоградщини на Олімпійських іграх сучасності. Використано комплекс методів: аналіз і узагальнення спеціальної літератури, документальних та інформаційних джерел і матеріалів Інтернет. Проаналізовано літературні джерела вітчизняних та зарубіжних фахівців. Визначені фахівці спортивної гімнастики Кіровоградщини, що приймали участь у системі олімпійської підготовки та учасники Ігор Олімпіад: 6 атлетів, 13 тренерів. Г. Місютін - найуспішніший атлет-олімпієць Кіровоградщини, який завоював повний комплект олімпійських медалей. В олімпійській скарбниці спортивної гімнастики Кіровоградщини: 1 золота, 5 срібних та 1 бронзова медаль. Категорії тренерів, що приймали участь у системі олімпійської підготовки: особисті тренери – С. Куценко, О. Сіренко, Н.Т. Тимофєєва, О. Яровінський, О. Мащенко, С.С. Крипчук; тренери збірної – Є. Яцук, Т. Радченко, О. Яровінський, Н. Пантелєєва (Берегова); тренери з видів підготовки – Т. Радченко, О. Андрійчук; перші тренери – І. Бакаржисв, В. Фурлет, О. Мащенко, О. Дудник. Дослідження і пропаганда досягнень атлетів та тренерів має велике значення для виховання нових видатних гімнастів та тренерів-олімпійців, розповсюдження олімпійських ідеалів, визначення ефективності навчально-тренувальної діяльності відділень спортивної гімнастики у спортивних закладах області.

Ключові слова: спортивна гімнастика, атлети та тренери Кіровоградщини, Ігри Олімпіад.

Voropai Serhiy. Sports gymnastics of the Kirovohrad region at the Olympic arena. Gymnastics is one of the leading Olympic sports. One of the most developed sports in the Kirovohrad region. It has great traditions and notable successes on the international arena, including the Olympic one. Achieving high sports results at the Olympics is quite prestigious. The development of the issue related to the analysis of the achievements of athletes and gymnastics coaches of Kirovohrad Oblast in the Olympic arena is quite interesting and, in our opinion, relevant. The research was conducted with the aim of analyzing the sports achievements of athletes and coaches - representatives of gymnastics from the Kirovohrad Region at the modern Olympic Games. A complex of methods was used: analysis and generalization of special literature, documentary and informational sources and Internet materials. The literary sources of domestic and foreign specialists are analyzed. Identified gymnastic specialists of the Kirovohrad region who took part in the Olympic training system and participants of the Olympic Games: 6 athletes, 13 coaches. G. Misyutin is the most successful Olympic athlete of Kirovohrad region, who won a full set of Olympic medals. In the Olympic treasury of sports gymnastics of the Kirovohrad region: 1 gold, 5 silver and 1 bronze medals. Categories of trainers participating in the Olympic training system: personal trainers - S. Kutsenko, O. Sirenko, N. Timofeeva, O. Yarovinskyi, O. Mashchenko, S. Skrypchuk; national team coaches -

E. Yashchuk, T. Radchenko, O. Yarovynskiy, N. Panteleeva (Berehova); trainers for types of training - T. Radchenko, O. Andriychuk; the first coaches - I. Bakarzhiev, V. Fulet, O. Mashchenko, O. Dudnyk. Research and promotion of the achievements of athletes and coaches is of great importance for the education of new outstanding Olympic gymnasts and coaches, the spread of Olympic ideals, and the determination of the effectiveness of the educational and training activities of gymnastics departments in sports institutions of the region.

Key words: sports gymnastics, athletes and coaches of Kirovohrad region, Olympic Games.

Вступ. Термін "спортивна гімнастика" з'явився на початку XIX століття, щоб відокремити вільні гімнастичні вправи від методик, що використовувалися у військовій підготовці. Змагання з гімнастики швидко набули широкої популярності і проходилися в школах та атлетичних клубах по всій Європі [5].

Спортивна гімнастика була однією з дев'яти спортивних дисциплін, що увійшли до програми Ігор I Олімпіади 1896 року в Афінах, Греція. З того часу гімнасти демонструють на Олімпіадах майстерність на різних снарядах та у вільних вправах на килимі постійно. Спочатку змагання були чоловічими, але на Іграх VIII Олімпіади 1928 року у Амстердамі, Нідерланди були введені жіночі дисципліни. На Олімпійських іграх розігруються 14 комплектів нагород: 8 серед чоловіків і 6 серед жінок [5].

Перші кроки гімнастики як фізкультурно-спортивної діяльності в нашому регіоні припадають на сімдесять років дев'ятнадцятого століття – час заснування в Єлисаветграді кавалерійського та реального училищ. Програмами навчання та виховання в цих училищах були передбачені гімнастичні вправи. Під такою ж назвою – гімнастичні вправи – запроваджувалася гімнастика в кінці XIX, на початку XX століть в інших навчальних закладах та молодіжних і скаутських клубах чи організаціях. Починаючи з 1924 року до програм окружних спартакіад почали включати вправи на турніку та паралельних жердинах [6].

Якісно новий етап у розвитку гімнастики в місті та області розпочався 1953 року і тісно пов'язаний з творчою діяльністю заслуженого працівника фізичної культури і спорту України М.Й. Гасмана, який разом з тренерами та іншими ентузіастами гімнастики М.Френкелем, Д. Берестом, П. Пироговим, С. Задорожнім розгорнув активну організаторську роботу, наслідком якої стало утворення обласної федерації та гімнастичних груп у спортивних товариствах і навчальних закладах міст та районів області [6].

Змістовний навчально-тренувальний процес невдовзі приніс гарні спортивні результати на різного рівня змаганнях. Розвитку спортивної гімнастики сприяло також відкриття в м. Кіровограді (нині Кропивницький) факультету фізичного виховання (1956 рік), а також значний розвиток спортивної бази. Зокрема, в м. Кропивницькому було переобладнано під гімнастику спортзал «Авангарду», а пізніше спортшколу облспорткомітету (нині ОСДЮСШОР «Надія»).

Поступово сформувалося покоління здібних тренерів: Е. Нечай, О. Яровинський, С. Куценко, Т. Радченко, О. Сіренко, Н. Тимофеева, Є. Ящук, О. Андрійчук, котрі спроможні були готувати гімнастів світового рівня, що гідно представляли Кіровоградщину на національних та міжнародних змаганнях. На сьогодні спортивна гімнастика є одним із провідних видів спорту на Кіровоградщині і має олімпійську спадщину [3, 6].

Досліджуючи олімпійську спадщину спортивної гімнастики Кіровоградщини нами було зроблено спробу аналізу ефективності діяльності спортивних закладів області за достатньо вузьким, але найбільш значущим напрямком олімпійської підготовки – підготовку учасників Олімпійських ігор. В олімпійській підготовці задіяний широкий спектр фахівці, але визначальними в ньому є атлети і тренери.

Розробка питання, пов'язаного з аналізом досягнень атлетів та тренерів спортивної гімнастики Кіровоградщини на олімпійській арені досить цікава і, на наш погляд, актуальна. Дослідження і пропаганда цих досягнень має велике значення для подальшого розвитку олімпійської спортивної гімнастики на Кіровоградщині, виховання нових видатних гімнастів та тренерів-олімпійців, розповсюдження олімпійських ідеалів у окремих районах області, України та світу.

Матеріал і методи. Метою дослідження є аналіз спортивних досягнень атлетів та тренерів – представників спортивної гімнастики Кіровоградщини на Олімпійських іграх сучасності. Для досягнення поставленої мети нами були розв'язані наступні завдання: пошук у літературних, інформаційних та періодичних джерелах матеріалів про спортсменів та тренерів спортивної гімнастики Кіровоградщини, учасників Олімпійських ігор; систематизувати і проаналізувати результати їх виступів на олімпійській арені. При проведенні дослідження нами застосовувався наступний комплекс методів: аналіз даних науково-методичної та довідникової літератури, інформаційної мережі Інтернет, технічних протоколів Олімпійських ігор 1952-2022 рр., педагогічні спостереження, опитування.

Результати дослідження. Від року до року від олімпійського циклу до олімпійського циклу фахівці спортивної гімнастики Кіровоградщини нарощували свій науково-методичний та практичний рівень, котрий забезпечив підготовку гімнастів на найвищому рівні – участь в Олімпійських іграх.

Аналіз доступних нам джерел [1, 4, 5, 6] дав підстави стверджувати, що на Іграх Олімпіад приймали участь 6 гімнастів вихованців Кіровоградщини. До системи олімпійської підготовки гімнастів долучалися 13 тренерів уродженців та вихованців Кіровоградщини (табл.1).

Таблиця 1

Здобутки представників спортивної гімнастики Кіровоградщини
 на олімпійських аренах сучасності

Ігри Олімпіад	Атлети-олімпійці	Тренери-олімпійці			Збірних команд
		Особисті	Перші	з видів підготовки	
1	2	3	4	5	6
<i>Ігри XXV Олімпіади 1992 року Барселона, Іспанія</i>	Григорій Місютін, 1 – золото, 4 - срібла		Бакаржиєв І.І.		
			Фурлет В.М.		
<i>Ігри XXVI Олімпіади 1996 року Атланта, США</i>	Григорій Місютін, 1 – бронза		Бакаржиєв І.І.		Ящук Є.Є., збірна команда України
			Фурлет В.М.		
	Ольга Тесленко 5-е місце - двічі	Куценко С.В.		Радченко Т.П., тренер-хореограф	
	Світлана Зелепукіна 5-е місце	Сіренко О.О. Тимофєєва Н.І.			
<i>Ігри XXVII Олімпіади 2000 року Сідней, Австралія</i>	Руслан Мезенцев срібло	Яровінський О.М.		Андрійчук О.Л., тренер з акробатики	Ящук Є.Є., збірна команда України
	Ольга Тесленко 5-е місце	Куценко С.В.		Радченко Т.П., тренер-хореограф	
	Тетяна Ярош 5-е місце - двічі		Мащенко О.М.		
<i>Ігри XXVIII Олімпіади 2004 року Афіни, Греція</i>	Руслан Мезенцев 7-е місце	Яровінський О.М.		Андрійчук О.Л., тренер з акробатики	Ящук Є.Є., збірна команда України
					Яровінський О.М., збірна команда Республіки Кореї
<i>Ігри XXIX Олімпіади 2008 року Пекін, Китай</i>	Валентина Голенкова 11-е місце	Мащенко О.М.	Дудник О.В.		Яровінський О.М., збірна команда Республіки Кореї
		Скрипчук С.М.			
					Пантелєєва (Берегова) Н.І., збірна Єгипту

Першим олімпійським здобутком для спортивної гімнастики Кіровоградщини і відразу найуспішнішим стали Ігри XXV Олімпіади 1992 року в Барселоні (Іспанія). На них феєрично виступив вихованець олександрійської школи спортивної гімнастики Г. Місютін, виборовши 1 золоту та 4 срібні медалі в складі збірної ОК СНД [2].

Основи ж олімпійського успіху Г. Мисютіна закладалися його першими тренерами І. Бакаржиєвим та заслуженим тренером України з гімнастики спортивної В. Фурлетом у ДЮСШ №2 м. Олександрії Кіровоградської області. Три роки наполегливої роботи з юним талантом не пройшли марно. Він став показувати на змаганнях хороші результати. Щоб не втратити талановитого хлопчика для спортивної гімнастики його перевели до Луганського спортивного інтернату, де Г. Місютін продовжив сходження до вершин спортивної кар'єри [3].

Наступний олімпійський цикл підготовки до Ігор XXVI Олімпіади 1996 року в Атланті (США) (уперше в складі збірної НОК України) став доленосним у розвитку спортивної гімнастики Кіровоградщини. Цей цикл підтвердив високий рівень підготовленості нашого легендарного гімнаста Г.Місютіна. На Іграх він здобув бронзову медаль у командній першості і у підсумку став єдиним олімпійцем Кіровоградщини, який завоював повний комплект олімпійських медалей: 1 золоту, 4 срібних та 1 бронзову [3].

Після багаторічної успішної роботи плеяди тренерів спортивної школи «Надія», котрі підготували гімнастів міжнародного класу, школі був наданий статус центру олімпійської підготовки, а її вихованці та тренери отримали запрошення до збірної України для підготовки до участі у Іграх XXVI Олімпіади 1996 року в Атланті (США) (табл.1).

Для участі в олімпійських стартах проходили підготовку О.Тесленко під керівництвом особистої тренерки, заслуженого тренера України з гімнастики спортивної, заслуженого працівника фізичної культури і спорту України С. Куценко та С. Залепукіна під керівництвом особистих тренерок: заслуженого тренера України з гімнастики спортивної, відмінника фізичної культури і спорту, судді національної категорії, майстера спорту О. Сіренко та заслуженого тренера України з гімнастики спортивної Н. Тимофеевої (табл.1).

Для забезпечення якісної олімпійської підготовки гімнасток до Ігор XXVI Олімпіади до тренерського складу збірної були запрошені також заслужений тренер України, суддя національної категорії, відмінник фізичної культури і спорту України Є. Ящук та тренер-хореограф - заслужений тренер України з гімнастики спортивної, відмінник фізичної культури і спорту України, суддя національної категорії Т. Радченко.

Т. Радченко стояла у джерел спортивно-гімнастичної хореографії України. Завдяки і її професіоналізму перша жіноча збірна України досить успішно виступила на перших для неї Іграх XXVI Олімпіади 1996 року у Атланті, США.

О. Тесленко та С. Зелепукіна пройшли успішний цикл підготовки і у складі збірної команди НОК України брали участь у командній першості і разом зі своїми партнерками посіли 5-е місце з результатом 385,841 бала [2]. У змаганнях на колоді О.Тесленко пробилася до фіналу, де в підсумку з результатом 9,625 бала посіла 5-е місце. [2].

У наступному олімпійському циклі підготовки до Ігор XXVII Олімпіади 2000 року у Сідней, Австралія О. Сіренко довірили посаду старшого тренера молодіжної збірної України серед дівчат.

Новим успішним олімпійським циклом для спортивної гімнастики Кіровоградщини став цикл підготовки до Ігор XXVII Олімпіади 2000 року у Сідней, Австралія. У складі збірної НОК України готувалися до Ігор дві вихованки С. Куценко О. Тесленко і Т. Ярош. У підсумку на Іграх Олімпіади вони повторили успіх попередніх ігор, де були п'ятими у командній першості, а Т.Ярош повторила результат О.Тесленко у вправах на колоді, ставши знову 5-ю. Багато в чому Т. Ярош завдячує у своїх спортивних досягненнях і першій тренерці О. Мащенко.

Після завершення олімпійського циклу 1996-2000 років Т.Радченко залишила збірну команду України і продовжила свою тренерську діяльність в США.

Яскравою олімпійською сторінкою цього циклу підготовки був тандем гімнаста Р. Мезенцева з особистим тренером, заслуженим тренером України з гімнастики спортивної О. Яровінським, котрі були залучені до збірної команди України з 1997 року. Активну участь у підготовці Р. Мезенцева до Ігор брав і тренер з акробатики, заслужений тренер України з гімнастики спортивної О. Андрійчук.

На Іграх XXVII Олімпіади у складі збірної команди НОК України Р.Мезенцев брав участь у командних та індивідуальних змаганнях гімнастів. Він виступав на трьох приладах: коні, кільцях та в довільних вправах. Свої програми він виконав чудово. Команда в підсумку обійшла грандів спортивної гімнастики та стала в підсумковому протоколі другою. Р. Мезенцев разом із своїми партнера по команді став срібним призером Ігор Олімпіад [2, 4, 5]. В особистому багатоборстві Р. Мезенцев через травму виступав лише на трьох приладах, але до фіналу не пробився.

Неоднозначним для фахівців спортивної гімнастики Кіровоградщини був цикл підготовки до Ігри XXVIII Олімпіади 2004 року Афіни, Греція. Третій етап підготовки у збірній НОК України провела С. Куценко, але жодна з її вихованок до основного складу для участі в Іграх Олімпіади не потрапила. У цьому ж циклі продовжувала працювати зі збірною України і Є. Ящук.

На другу свою Олімпіаду-2004 Р.Мезенцев їхав уже досвідченим атлетом. Однак повторити успіх попередніх Ігор не вдалося. У командній першості разом зі своїми партнерами він успішно подолав кваліфікацію й потрапив до фіналу, де розгорілася запекла боротьба. Р. Мезенцев виступив на всіх приладах і допоміг команді посісти сьоме місце [2, 5].

Та і їх тренерський тандем з О. Яровінським зазнав певних змін із-за бюрократичних проблем. Ось як згадує цей період діяльності сам О. Яровінський: *«У 2003 році мене запросили очолити національну команду Південної Кореї з спортивної гімнастики, щоб підготувати її до Олімпійських ігор в Афінах. Я проконсультувався зі своїм учнем Русланом Мезенцевим, у той час він також готувався до Олімпійських ігор. Не отримавши заперечень з його боку, я поїхав. Але десь за три місяці до виступу Руслан зателефонував мені і попросив повернутися на батьківщину, йому щойно прооперували плече, і моя допомога була потрібна. Та і ставлення до учня, який приїхав на Ігри без тренера, зазвичай зовсім інше. Руслан це розумів. Я перервав свій контракт у Південній Кореї і прибув до Кіровограду».*

У 2004 році О. Яровінський знову повернувся до Південної Кореї.

«Враховуючи нашу плідну співпрацю - востаннє, коли я готував корейську команду мої підопічні завоювали на Іграх XXVIII Олімпіади 2004 року у Афінах, Греція срібну та бронзову медаль - мене знову запросили до Сеула. Тож я знову опинився в Південній Кореї», - згадує О. Яровінський.

Повернення О. Яровінського до збірної Південної Кореї підсилює її рівень підготовки і корейська команда, зайнявши п'яте місце на чемпіонаті світу у Штутгарті, виграла олімпійську ліцензію на участь у Іграх XXIX Олімпіади 2008 року у Пекіні, Китай. Його ж корейський вихованець Кім де Ир став чемпіоном світу у вправах на паралельних брусах.

На Іграх XXIX Олімпіади підопічні О. Яровінського виступили достатньо успішно. Так у командній першості вони зайняли 5 місце, в абсолютній першості – 8 місце, у вправах на коні – 6, у вправах на паралельних брусах – 7 місце [5].

У циклі підготовки до Ігор XXIX Олімпіади представництво гімнастичної еліти Кіровоградщини у збірній України суттєво змінилося. Залишили збірну не тільки наші провідні гімнасти, а і провідні тренери. Натомість до складу збірної була включена В. Голенкова та запрошені її особисті тренерки Скрипчук С.М. та Мащенко О.М. Відкрила ж зірочку спортивної гімнастики Кіровоградщини В. Голенкову знаменита гімнастка і відома тренерка О. Дудник [3]. Професійність і метке око О.Дудник на вулиці міста у маленькій тендітній дівчинці розпізнали талановиту гімнастку і заклали основи спортивної гімнастики та палку до неї любов і самовідданість.

На Іграх XXIX Олімпіади у складі збірної команди НОК України В.Голенкова посіла 11-е загальнокомандне місце [2, 5]. В особистому багатборстві наша землячка в підсумку стала 37-ю із сумою балів 56,75. Цей результат виявився найкращим серед українських гімнасток. До фіналів у вправах на окремих приладах В. Голенкова не пройшла.

Тренерський тандем О. Мащенко та С. Скрипчук успішно працював і на менш високому олімпійському рівні, зокрема їхня підопічна В. Галенкова стала володаркою чотирьох золотих та двох срібних медалей молодіжного Європейського олімпійського фестивалю в Белграді (2008 р.), а А.Кравченко була учасницею І юнацьких Олімпійських ігор 2010 року у Сінгапурі у складі збірної команди України.

Успішно тренери-вихованці спортивної гімнастики Кіровоградщини працюють також у різних країнах світу у системі олімпійської підготовки і серед них слід відзначити майстера спорту міжнародного класу Н.Пантелєєву (Берегову) - головного тренера збірної Єгипту 2002-2007 рр. Під її керівництвом єгипетські гімнастки успішно виступали на різноманітних міжнародних змаганнях і кваліфікувалися на Ігри XXIX Олімпіади [5].

У наступні олімпійські цикли фахівці спортивної гімнастики Кіровоградщини натхненно працювали, але стати учасниками олімпійських баталій за різних причин не вдається.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна зробити певні висновки: накопичення інформації про висококваліфікованих фахівців спортивної гімнастики Кіровоградщини, атлетів та тренерів, котрі спроможні конкурувати на Іграх Олімпіад є актуальним педагогічним та історичним завданням для визначення ефективності навчально-тренувальної діяльності відділень спортивної гімнастики у спортивних закладах області та поліпшення їх роботи в подальшому; найбільш видатними нашими гімнастами-олімпійцями є атлети Г.Місютін та Р.Мезенцев, а також їх перші та особистий тренер О.Яровінський.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з систематизацією отриманих даних та вивченню ролі атлетів та тренерів в стратегії розвитку спортивної гімнастики Кіровоградщини.

Література

1. Бубка С.Н., Булатова М.М. Олімпійське сузір'я України: Тренери. К.: Олімпійська література, 2011. 252 с.
2. Воропай С. М. Олімпійська спадщина Кіровоградщини: монографія. Кропивницький: Антураж А, 2021. Книга 1. 140 с.
3. Воропай С.М. Тренери-олімпійці Кіровоградщини. Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я: зб.нп за матеріалами III Всеукраїнської наук. інтернет-конф. (Черкаси, 24-25 травня 2018 р.). Черкаський національний університет ім.Богдана Хмельницького. Черкаси, 2018. С.139-141.
4. Енциклопедія олімпійського спорту України. За ред..В.М.Платонова. К.: Олімпійська література, 2005. 464 с.
5. Спортивна гімнастика на Олімпійських іграх. Режим доступу: <https://olympics.com/en/sports/artistic-gymnastics/>
6. Янчуков С., Березан О. До спортивних вершин. Нариси з історії фізкультури і спорту на Кіровоградщині. Кіровоград: Центрально-українське видавництво, 2015. 288 с.

References

1. Bubka S.N., Bulatova M.M. (2011). Olimpiys'ke suzir'ya Ukrainy: Treneri. K.: Olimpiys'ka literatura, 2011. 252 s.
2. Voropay S. M. (2021). Olimpiys'ka spadshchyna Kirovohradshchyny: monohrafiya. Kropyvnyts'kyi: Anturazh A, 2021. Knyha 1. 140 s.
3. Voropay S.M. (2018). Treneri-olimpiytsi Kirovohradshchyny. Aktual'ni problemy fizychnoyi kul'tury, sportu i zdorov'ya: zb.np za materialy III Vseukrayins'koyi nauk. internet-konf. (Cherkasy, 24-25 travnya 2018 r.). Cherkas'kyi natsional'nyy universytet im.Bohdana Khmel'nyts'koho. Cherkasy. S.139-141.
4. Entsiklopediya olimpiys'koho sportu Ukrainy. Za red..V.M.Platonova. K.: Olimpiys'ka literatura, 2005. 464 s.
5. Sportyvna himnastyka na Olimpiys'kykh ihrakh. Rezhym dostupu: <https://olympics.com/en/sports/artistic-gymnastics/>
6. Yanchukov S., Berezan O. (2015). Do sportyvnykh vershyn. Narysy z istoriyi fizkul'tury i sportu na Kirovohradshchyni. Kirovohrad: Tsentral'no-ukrayins'ke vydavnytstvo, 2015. 288 s